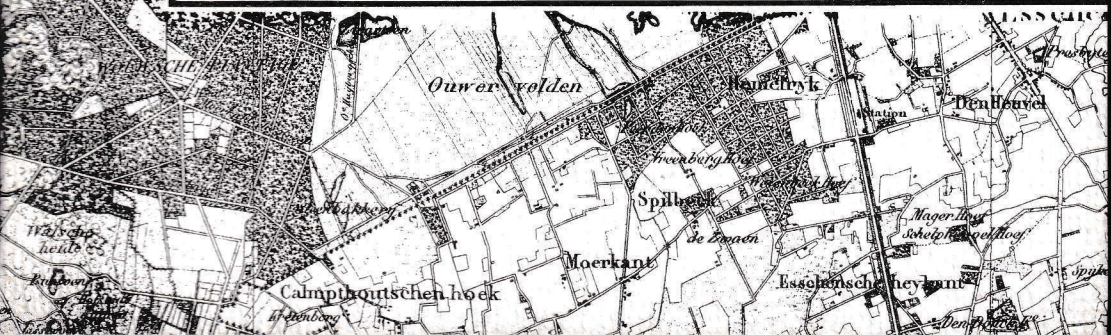

3/4- '91

De Wouwse Coöperatieve Zuivelfabriek

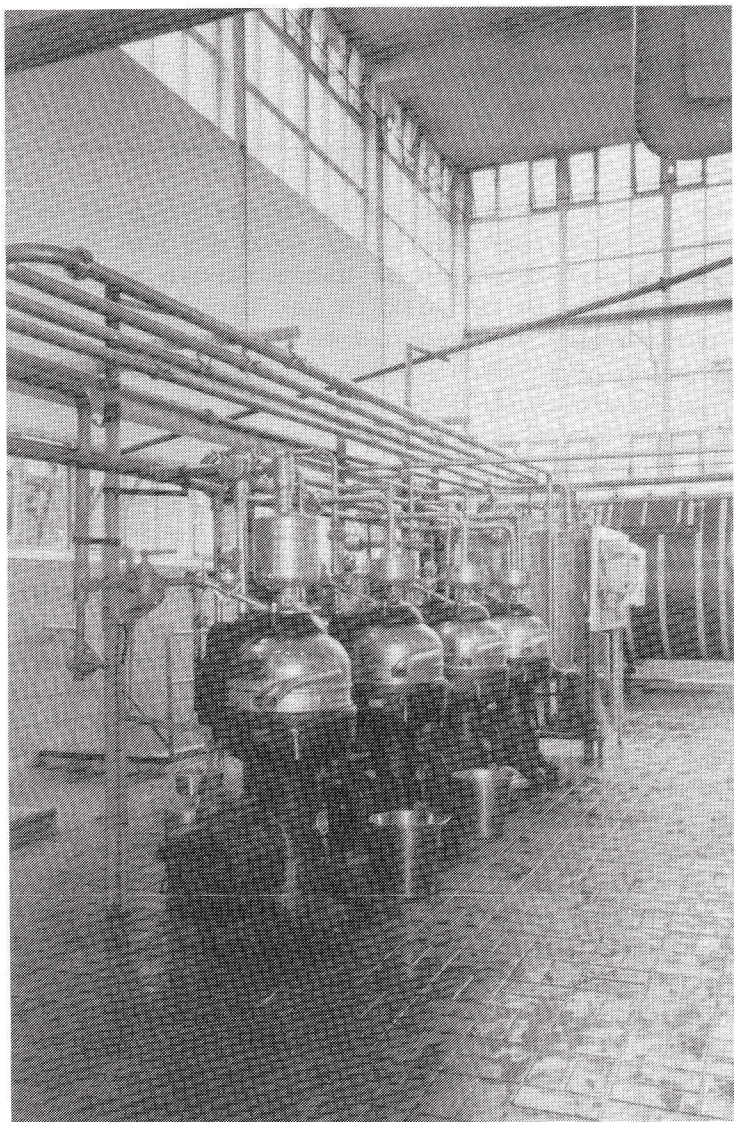
IX. De melkbroodkwestie

Toen men in het begin van de jaren dertig geen weg meer wist met de overvloed aan melk, werd gezocht naar een andere afzetmogelijkheid op de binnenlandse markt. Een poging daartoe was om de melk in het brood te verwerken. De bakkers werden aangespoord tot medewerking, maar dat liep op niets uit. Toch wilden de directeur en het bestuur van de melkfabriek op deze manier een deel van de overtollige melk kwijt en wel door de bakkers te dwingen melkbrood te leveren. De bakkers in de gemeente Wouw weigerden dat botweg en dat leidde tot de melkbroodkwestie in 1936. 45)

In 1936 werd een Zuivelweek gehouden. Door de bakkers in Bergen op Zoom en omliggende plaatsen zou die week melkbrood worden verkocht voor de prijs van waterbrood. Door die aktie hoopte men te bereiken dat de mensen over zouden stappen op melkbrood omdat dit lekkerder was.

"Enkele bakkers van Bergen op Zoom, die hun woord hebben gehouden en daadwerkelijk hebben medegewerkt om in de Zuivelweek melkbrood in plaats van waterbrood te leveren, constateerden een niet onbelangrijke stijging van hun omzet van melkbrood. De bakkers uit de gemeente Wouw werkten echter niet mede. Als de boeren er op stonden melkbrood te ontvangen, werd hen medegedeeld, dat men geen melkbrood meer had. Er zijn ons gevallen bekend, dat een Heerlesche bakker een boer 40 cent berekent voor een melkbrood van 12 ons," staat te lezen in een overzicht dat directeur L. Witteveen op 14 september 1936 maakte.

Met de bakkers was tevens afgesproken dat na de Zuivelweek een melkbrood van 8 ons 16 cent zou kosten, terwijl voor een waterbrood met hetzelfde gewicht 14 cent betaald werd. De Bergse bakkers hielden zich aan die afspraak, maar in Wouw werd een groter prijsverschil aangehouden. In Wouw kostte het waterbrood ook 14 cent, maar voor een melkbrood werd 17 cent berekend. Een cent extra winst voor de bakker! Over die cent teveel ontstond een enorme heibel die

De centrifuge-afdeling in het melkontvangstlokaal. Op de achtergrond is nog een stukje van de houten karren te zien. (Foto: coll. mevr. E. van Heijst).

41
jaren voort zou duren. Maar al meteen blijkt dat onder de bakkers in de gemeente Wouw ook onenigheid bestaat, want bakker Van Bulck uit Heerle komt op bezoek bij de directeur van de fabriek en biedt hem aan om aan alle boeren melkbrood te leveren tegen waterbroodprijs. Zijn bedoeling is ook om de burgers dan datzelfde brood te leveren. Op het brood zullen de letters M.B. (=MelkBrood) ontbreken, omdat hij anders last krijgt met zijn organisatie. 46) Het voorstel werd in het bestuur besproken en daar was men zeer verbaasd over het handelen van Van Bulck. Er werd niet op zijn voorstel ingegaan, maar het bestuur liet circulaires uitgaan naar de boeren met de vraag of ze bereid waren om melkbrood af te nemen tegen een lage prijs. Toen die circulaires de deur uit waren, kwam de vraag van de heren Van Dixhoorn en Loose uit Bergen op Zoom voor een onderhoud met de directeur van de Zuivelfabriek. Van Dixhoorn was de secretaris van de propagandacommissie agglomeratie Bergen op Zoom en omgeving en Loose was voorzitter van de Nederlandse RK Bakkerspartij. Ze kwamen op 5 augustus 1936 bezwaar maken tegen de actie van de zuivelfabriek om zelf brood te gaan distribueren. De directeur liet beide heren weten dat zolang de bakkers zich niet hielden aan de prijzen, zoals die afgesproken waren, er geen rekening met hun belangen behoefde te worden gehouden. Zowel Van Dixhoorn als Loose lieten weten het standpunt van de Wouwse bakkers af te keuren en ze zouden zo spoedig mogelijk een vergadering beleggen met de Wouwse bakkers. Op 12 augustus besloot de vergadering van bestuur en commissarissen van de zuivelfabriek dat niet op die uitslag gewacht behoefde te worden. In het verslag staat hierover te lezen:

"...daar in de eerste plaats reeds 7 dagen verstreken waren en het toegeven van het te groote prijsverschil thans geen reden meer was om de actie te staken, vooral omdat men vreesde, dat de bakkers niet zouden medewerken om het melkbrood te propageeren, gezien de ervaring op dit terrein met de Wouwsche bakkers, en dat men zich wederom afzijdig zou houden evenals het geval was met de Zuivelweek." 47)

In dezelfde vergadering werd besloten om alle bakkers zowel in Bergen op Zoom als in de gemeente Wouw de gelegen-

Foto in het melkdepot in Bergen op Zoom. V.l.n.r.: Nellie van Bavel, Jo van Akkeren, Jaan Dekkers, Jaan Beijaerts, Jo van Loon, Lies Beijaerts, Adriana de Weert en Marie de Groot. (Foto: coll. mevr. E. v. Heijst)

DE ZOOM

Het geschil tusschen de Coöperatieve Wouwsche Melkfabriek en de Bakkersorganisatie

Waarom de Coöperatie overging tot distribueering van
melkbrood onder haar leden

Bakkerspatroons ontstemd over de houding van de melkfabriek

De bakkers in Wouw en
Heerle gedupeerd

mennd werkte op den verkoop van melk-
brood. Als gevolg van deze bemerking
werd afgesproken dat het bestuur van de
bakkersorganisatie zou trachten om het

Zo begon De Zoom het artikel over de broodkwestie in de krant van vrijdag 4 september 1936.

heid te geven om in te schrijven voor de levering van melkbrood aan de fabriek. De fabriek zou dan de melk leveren voor 6 cent per liter. Om de bakkers die 'misgrijpen' tegemoet te komen, besloot het bestuur dat alle bakkers voortaan de melk voor 6 cent konden krijgen als ze tenminste 15 liter tegelijk af zouden nemen. En zo geschiedde. De firma De Looy uit Bergen op Zoom bleek de laagste inschrijver en vanaf 1 september 1936 werd brood voortaan via de Zuivelfabriek aan de boeren geleverd. Het directe gevolg was dat de afzet snel steeg, want veel boeren die tot nu toe zelf bakten, kochten hun brood via de fabriek.

DISCUSSIE.

Op 4 september 1936 ontspon zich, via de krant, een discussie over de zaak, want zowel de Wouwse bakkers, als hun standsorganisaties waren het niet bepaald eens met de manier waarop de melkfabriek de broodkwestie had afgewerkt. 48)

De krant geeft eerst een uitgebreid overzicht van de verschillende besprekingen die plaatsvonden tussen de Wouwse bakkers en hun vakbondsafgevaardigden. Tijdens die bespreking merkten de Wouwse bakkers op dat de prijs van het waterbrood eigenlijk te laag was en met een cent opgetrokken zou moeten worden. Op die manier zou het verschil tussen melk- en waterbrood toch de gevraagde twee cent worden. Tijdens deze bijeenkomst werd geen beslissing genomen, maar de heer Loose, de voorzitter van de bond kreeg drie dagen later van de Wouwse bakkers te horen dat de prijs voor het waterbrood gehandhaafd bleef en dat het melkbrood teruggebracht werd naar 16 cent.

"Het doel van het plan was dus bereikt, zoodat hierdoor de plannen van de Wouwsche Melkfabriek om zelf brood te gaan distribueeren, zouden komen te vervallen," schrijft de krant. Op dezelfde dag waarop deze beslissing werd genomen, viel bij de Wouwse en Bergse bakkers het inschrijfformulier voor het leveren van brood aan de zuivelfabriek binnen. De verbazing was groot bij de heren Loose en Van Dixhoorn. Via de krant lieten ze weten dat ze toch overeen gekomen waren met de directeur van de fabriek dat de be-

4
slissing zou worden opgeschort tot na de bespreking met de bakkers uit Wouw en Heerle.

"De heer Witteveen heeft geen woord gehouden, zoodat onze succesvolle besprekingen met de bakkers uit Wouw en Heerle nutteloos zijn geweest", menen de beide Bergenaren in De Zoom. De krant vroeg natuurlijk ook een reactie aan directeur L. Witteveen van de Coöperatieve Stoomzuivelfabriek. Die maakte een berekening waaruit bleek dat de bakkers bij een extra prijs van 3 cent per brood een winst maken van 4 cent op een liter melk. Dat zou evenveel zijn als de prijs die de boer voor een liter melk ontving. Witteveen haalt de Wouwse bakkers nogmaals over de hekel vanwege hun gedrag en prijst de bakkers van Bergen op Zoom die zich netjes aan de prijzen hebben gehouden. Witteveen wijst er in het artikel verder op dat het bestuur van de coöperatie besloot om de inschrijvingsbiljetten naar de bakkers te versturen, omdat van de zijde van de bakkers geen reactie was gekomen om de gevraagde prijsverlaging door de zuivelfabriek. Bij de inschrijving waren er grote prijsverschillen. De heer De Looy uit Bergen op Zoom was de laagste inschrijver en hij werd aangewezen als leverancier. De fabriek haalde daarna de broden op bij de bakkerij en zorgde vervolgens voor distributie onder de boeren. "Niet wij, maar de bakkers zelf hebben dezen toestand geschapen, zoo besloot de heer Witteveen", schreef de krant.

COMMENTAAR.

De krant besluit daarna het artikel met iets wat op een gemompel in zichzelf lijkt en in onze tijd als een commentaar aangemerkt zou worden. Het is echter niet duidelijk aangegeven als een reactie van de redactie, maar in die tijd was de scheidslijn tussen zakelijk nieuws en de eigen inbreng van de journalist niet altijd duidelijk te trekken. We laten hier de schrijver van het kranke-artikel zelf aan het woord:

Ja, wat nu, zoo luidt onze vraag.

Een feit is het dat de bakkers van Wouw en Heerle mede door de maatregel tal van klanten verloren hebben zien gaan. Natuurlijk zal de bakkersorganisatie niets onbe-

Coöp. Zuivelfabriek en Melkerij

BOTER EN KAAS - GESTERILISEERDE MELK EN WEIPOEDER - EN GROS EN DETAIL
 FILIALEN: BERGEN OP ZOOM, ROOSENDAAL. TEL. WOUW N°3. BERGEN OP ZOOM N°273
 POSTREKENING: BERGEN OP ZOOM N° 66655 BANKIERS: COÖP. CENTRALE RAIFFEISENBANK UTRECHT

N.B.

WOUW.
 BERGEN OP ZOOM

19

Briefpapier uit de periode voor de Tweede Wereldoorlog. Let op de twee vignetten links in het briefhoofd. (Archief H. Witteveen).

proefd laten om dezen onhoudbaren toestand ongedaan te maken. Maar daartegenover staat dat de Coöperatieve Wouwsche Stoomzuivelfabriek voor drie maanden gecontracteerd heeft. Gezond is de toestand zooals die thans is niet. De distribueering van brood hoort aan den bakker, dat is onze meening. De bakkers moeten op hun beurt mede in het belang van het meerdere zuivelgebruik melkbrood in den handel brengen tegen den prijs die geen extra winst brengt, omdat er melk doorgaat, een principe dat door de bakkers gehuldigd wordt. Welnu, laten wij elkaar goed begrijpen, laten zij niet verder van elkaar verwijderd geraken, doch laten beiden trachten door onderlinge besprekingen tot elkaar te komen, hetgeen voor beide categorieën wel gewenscht is. Wij hebben elkaar in dezen tijd hard, zeer hard noodig, men verliese dat niet uit het oog. 49)

Ondanks deze vermanende tekst kwamen bakkers en zuivelfabriek elkaar niet tegemoet, want na drie maanden ging de broodistributie gewoon verder.

INSCHRIJVING.

In 1937 bestond opnieuw de mogelijkheid om in de schrijven voor de levering van brood aan de fabriek. Van deze inschrijving zijn de voorwaarden bewaard gebleven en daardoor krijgen we een fraai beeld van welke eisen door de fabriek gesteld werden aan de melkbroden en de kwaliteit. Zo moest voor de bereiding van bruinbrood 35% tarwemeel worden gebruikt, terwijl de melkfabriek de melk voor 7 cent per liter zou leveren. De broden moesten rond van vorm zijn met een gewicht van 12 ons, terwijl het teken M.B. duidelijk in de korst aangebracht diende te worden. Als het brood gebakken was, werd het afgehaald door de fabriek nadat de bakker het verpakt had in papieren zakken die door de fabriek geleverd werden. In 1937 moesten 700 witte broden en 300 bruine broden per week worden geleverd. De levering gebeurde op maandag, woensdag en vrijdag. Om over de kwaliteit te waken, was tevens bepaald dat er te allen tijde een onderzoek verricht mocht worden door een brood op te sturen naar het proefstation in Wa-

41
gingen. Artikel 5 van de voorwaarden zegt verder:
*"Het brood mag noch los, noch te vast zijn en moet goed
snijdbaar zijn. Het moet aangenaam en zuiver van smaak
zijn en goed doorbakken."*

Boetes van 100 en 10 gulden waren in de voorwaarden vastgesteld voor het leveren van slechte kwaliteit, zodat de overeenkomst beëindigd zou moeten worden. En tenslotte werd een voorbehoud gemaakt, want de laagste inschrijver zou niet altijd het recht van levering krijgen. Op de achterkant van het papier is met potlood een lijstje geschreven met de bakkers die inschreven. Daarachter twee rijtjes getallen. Het eerste is waarschijnlijk de inschrijvingsprijs van wit brood, terwijl het tweede rijtje dat van bruin brood is. Het zijn de inschrijvingen gedaan op 19 februari 1937. Ingeschreven werd door Van Ravels, Poppelaars, Wennekers, Mol, Hagens, Buijk, Potters, Laureijssen, Tolhuizen, W.Heijnen, Raaijmakers en De Looy. De prijzen in de eerste rij variëren van 24 cent tot 21 4/10 cent. Voor de laagste prijs wilde bakker Heijnen uit Wouw leveren. Bij het bruin brood varieerden de prijzen van 24 tot 20 cent. Op het lijstje is de naam De Looij nogmaals bijgeschreven met daarachter een pijl. Hij mocht dus opnieuw brood gaan leveren. 50)

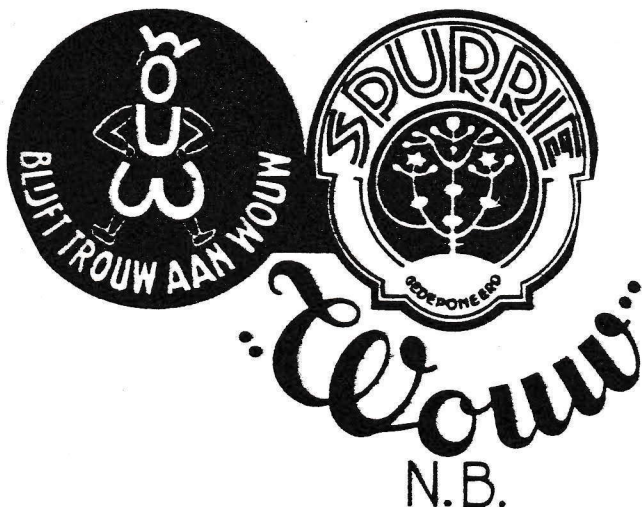
EINDE.

De broodistributie beleefde in de jaren na 1936 nog een flinke opleving. In 1938 leverde de fabriek 91.000 broden van 12 ons aan de boeren. Voor dat brood was 44.000 liter melk nodig. De melkbroodprijs bij de bakker was toen 25 cent, maar de boeren betaalden aan de fabriek slechts 19 cent, dat was zelfs 3 cent minder dan waterbrood bij de bakker kostte!

In deze jaren werd binnen het bestuur soms ook gesproken over het oprichten van een eigen bakkerij. Daar is het nooit van gekomen. 51)

Voor het melkoverschot betekende deze aktie niet veel. Ing.Roosenschoon noemde het meer een symbolische dan een effectieve aanval op de melkovervloed in die jaren. In 1941 moest de broodlevering wegens de rantsoenering worden stopgezet. Het verwerken van volle melk was in het begin

van de Tweede Wereldoorlog al verboden. Na de oorlog werd de brooddistributie niet meer in ere hersteld, de tijdsomstandigheden waren er oorzaak van dat boeren en bestuurders even iets anders aan hun hoofd hadden.

De vignetten van de Coöperatieve zuivelfabriek en malerij
Links het "mannetje van Wouw". Van boven naar beneden ge-
lezen vormen de letters het woord "Wouw".

Spurrie was de merknaam van de boter, destijds gekozen om-
dat er in de omgeving van wouw veel spurrie groeide.
(Archief H. Witteveen).

Deze uitgave werd mede mogelijk
door de financiële steun van de
Drankencentrale "Wouw" B.V.

